

Специфики на функционирането на влогово-кредитните кооперации в България Част I

Милена Тодорова

***Specifics of the functioning of credit unions in Bulgaria:** The report aims to define the market characteristics of functioning of the credit unions in Bulgaria. In the present paper they are found in the following aspects: the main principles of organization of the credit unions and their conception of the capital compared to the capital unions as the trade banks.*

***Key words:** credit co-operations, cooperators, organizational principles, capital conception*

ВЪВЕДЕНИЕ

Към основните групи организации, които функционират на пазара на финансови услуги, освен търговските банки и небанковите финансови институции се причисляват и влогово-кредитните кооперации. Последните са широко застъпени в икономиката на страните от Западна Европа и в САЩ, но в България тяхното развитие и дейност са ограничавани, въпреки традициите в това отношение в миналото. Прието е, че кооперациите следва да се сравняват с акционерните дружества и по-конкретно търговските банки. Поради това изведените в изложението пазарни характеристики на функциониране на влогово-кредитните кооперации (ВКК) ще бъдат разглеждани в съпоставка с тези на акционерните дружества.

Целта на настоящия доклад е да се изяснят пазарните характеристики на функциониране на влогово-кредитните кооперации, като за тази цел следва да се изпълнят следните задачи:

6. Да се изяснят същността и принципите на организация на кредитните кооперации;
7. Да се очертаят особеностите в капиталовата концепция на влогово-кредитните кооперации;

ИЗЛОЖЕНИЕ:

1. Същност и основни принципи на организиране на влогово-кредитните кооперации

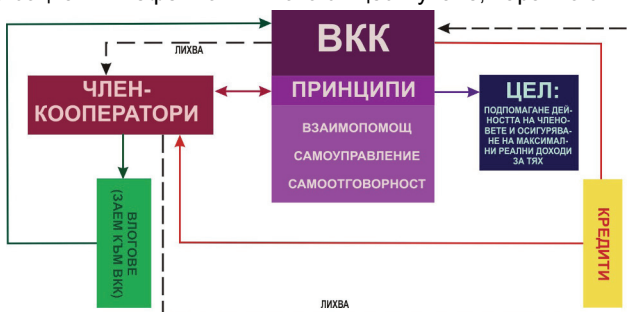
Чл. 1. от Закона за кооперациите (Изм. – ДВ, бр.13 от 2003 г., бр.41 от 2007 г.) дефинира кооперацията по следния начин: „Кооперацията е сдружение на физически лица с променлив капитал и с променлив брой членове, които чрез взаимопомощ и сътрудничество осъществяват търговска дейност за задоволяване на техни икономически, социални и културни интереси. Кооперацията е юридическо лице.” [3] От посоченото определение следва, че принципът на **взаимопомощ** е в основата на кооперативната система на Шулце, който се счита за създател на кредитните кооперативни сдружения и тяхната философия. Основава се на индивидуализма на член-кооператорите и се изразява в това, че те се обединяват от желанието чрез кооперацията да решат своите индивидуални стопански проблеми. Тя е средство, чрез което те могат да подпомогнат своя собствен бизнес. Поради това кооперацията няма за основна цел печалба, а подобряване на предлаганите услуги. Основното предназначение на кооперацията е да способства за стопанското проспериране на нейните членове, които си остават индивидуални лица или стопански субекти, следвайки своите интереси, без да са насочени към постигане на общи цели с останалите членове на кооперацията. [5,6]

Самоуправлението е вторият основен принцип на кооперативната система на Шулце, базиран на факта, че кооперациите са съсобственост на своите членове.

Член-кооператорите имат правото да членуват неограничено в кооперацията и да я напуснат по собствено желание, като при това запазват правото си да получат обратно внесените при постъпването си средства.[3] Важно е да се подчертае, че независимо от размера на дяловите вноски, всеки член има право на един глас в Общото събрание на кооперацията, т.е. налице е равнопоставеност между членовете. Освен това, те сами избират органите за управление и контрол и разработват и приемат устава на своето съвместно предприятие.[3]

Непосредствено свързани с правата, които имат членовете на кооперацията са и техните задължения, а именно: да спазват устава, да изпълняват решенията на органите на кооперацията, да правят определените от устава дялови и други вноски, да съдействат за постигане целите на кооперацията [Чл. 10 от ЗК]. С поемането на отговорност за задълженията на съвместното предприятие за член-кооператора възниква не само възможността, но и необходимостта да оказва влияние върху стопанската политика на кооперацията, а също така и да осъществява контрол върху дейността на стопанското ръководство на кооперацията. С това се свързва и т.нар. принцип на **самоотговорност** на член-кооператорите. [6]

Понастоящем в България кредитните кооперации имат за членове не само и не толкова земеделски стопани, колкото обхващат все повече лица, занимаващи се с различна стопанска дейност, както и други, които се включват в тях, тласкани не от стопански, а от социални или културни интереси. Това е, което отличава новият тип влогово-кредитни организации, не само в България, а на световно ниво – те са излезли от рамките на земеделските кооперации. В същото време голямо внимание се отделя на социалния ефект от тяхното съществуване, наравно с икономическия.

Фиг. 1 Организация на влогово-кредитните кооперации (ВКК)

Влогово-кредитните кооперации обикновено се изграждат на регионален принцип. Те обединяват различни физически лица от дадения регион, част от които имат за цел например стартиране на бизнес, ползване на заем за оборотни средства за вече съществуващ малък бизнес и др. По този начин, обединявайки наличния ресурс и разпределяйки го в рамките на региона, се подпомага неговото развитие. Именно в способността им да акумулират разпиляни ресурси и да ги използват ефективно се състои най-голямото предимство на кооперациите по принцип [5]. В същото време това е свързано и с липсата на конкуренция между самите влогово-кредитни кооперации. За разлика от тях, конкуренцията между търговските банки е все по-засилваща се и намира израз в занижените изисквания при предоставянето на кредити от страна на банките в периода, предшестваш световната финансова криза, както и в последвалото влошено качество на кредитите. [4]

2. Концепция за капитала на влогово-кредитните кооперации спрямо акционерните дружества:

Представяйки концепцията за капитала на влогово-кредитните кооперации спрямо тази на търговските банки е нужно последните също да бъдат дефинирани. Банките са регистрирани по Закона за Банките, Чл. 1, ал. (1), който гласи, че „Банка е акционерно дружество, което извършва публично привличане на влогове и използва привлечените парични средства за предоставяне на кредити и за инвестиции за своя сметка и на собствен риск.”[2]

Следователно за разлика от търговските банки, които са акционерни дружества и извършват търговски сделки с цел печалба за акционерите, влогово-кредитните кооперации нямат за цел печалба от дейността си, а се създават за финансова взаимопомощ и защита на съкооператорите.

Табл. 1 Особенности на функциониране на влогово-кредитните кооперации спрямо търговските банки

Пазарни характеристики на функциониране:	Влогово–кредитна кооперация	Търговски банки (акционерно дружество)
1. Цели	- Да подпомогне дейността и да осигури максимални реални доходи на членовете си.	- Печалба
2. Принципи на организация	- Взаимопомощ; - Самоуправление; - Самоотговорност; - Регионален принцип на формиране и действие; - Липса на конкуренция между кооперациите.	- Отношенията са на база „търговец-клиент“; - Разкриват се клонове в множество населени места; - Конкуренция между самите банки.
3. Сфера на обслужване (пазар)	- Обслужва само членовете си. - Клиентите ѝ са и нейни членове, и съсобственици.	- Обслужва обществото като цяло и не ограничава кръга на своите контрагенти.
4. Концепция за капитала	- Капиталът има основно обслужваща функция; - Променлив размер на капитала; - Управлението е на база „един член – един глас“ - Дяловете на членовете не се търгуват; - Дяловият капитал е стабилна част на собствения капитал.	- Капиталът има функцията да служи като инструмент за власт; - управлението е на база „1 акция – един глас“; - Акциите се продават на борсата.

В табл. 1 са показани основните характеристики на влогово-кредитните кооперации по отношение на принципите на организация и концепцията за капитала в съпоставка с тези, отнасящи се за акционерните дружества. Принципите, чрез които си взаимодействат член-кооператорите и на които се базира кооперацията при нейното създаване и функциониране са взаимно обвързани с ролята на капитала и начина, по който той се формира и използва. При влогово-кредитната кооперация член-кооператорите предоставят еднократно капитал при встъпването си в нея с цел финансирането на общата стопанска дейност, а не за да получават доход от инвестирания капитал, както е при акционерните дружества. В тази връзка може да се каже, че капиталът в кооперацията има обслужваща функция, тъй като е само средство за финансиране на общата стопанска дейност.

По силата на кооперативните принципи ролята на капитала е ограничена, тъй като му е отнета функцията да служи като инструмент за власт. Това става чрез замяна на гласуването в Общото събрание според участието в капитала, както е при капиталовото дружество (банката), с гласуване по принципа „един член-един глас“.

Също така автоматичното право на участие в печалбата се измества чрез подчиняване на механизма на нейното разпределение на интересите на мнозинството, без оглед на участието в капитала. Кооперацията се нуждае от толкова капитал, колкото е необходим, за да изпълни своята обслужваща функция. Затова при разпределението на печалбата надделява въпросът, не колко може да се разпредели под формата на дивидент, а колко трябва да се разпредели.[1,5]

От една страна, отвореният характер на кооперацията и правото за прекратяване на членството обуславят променливия размер на капитала, докато капиталът на капиталовото дружество е основен производствен фактор и е постоянен. От друга страна, въпреки своя променлив характер дяловият капитал е стабилна част на собствения капитал на кредитната кооперация, тъй като акциите се продават на борсата, а дяловите вноски на член-кооператорите не са обект на търговия на капиталовите пазари. По такъв начин капиталът на кооперациите не е подложен на пазарни колебания.[5]

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

В заключение могат да се направят следните **изводи**:

1. За разлика от банките като капиталово дружество, което преследва една единствена цел – реализиране на печалба и разпределянето ѝ според участието в капитала, при влогово-кредитната кооперация основната цел е развитие на членовете им чрез взаимопомощ, солидарност и самоуправление.

2. Принципите на създаване и функциониране на влогово-кредитните кооперации се основават не толкова на наличието на ресурси, а на солидарност на членовете ѝ в тяхната работа. Формирането на кооперациите на регионален признак дава възможност да се развива стопанска дейност от членовете им и там, където ресурсите са ограничени. Следователно тяхно основно предимство е, че се търсят начини за максимално ефективно използване на ограничени ресурси и постигане на синергичен ефект от дейността на отделните индивиди, членуващи в тях.

3. Прилаганите принципи на организация на влогово-кредитните кооперации са в основата на особеностите на капиталовата им концепция, което от своя страна дава отражение върху спецификите във финансовите взаимоотношения, протичащи в този тип кооперация.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Бразда, Йохан, Кредитни кооперации в Европа: Организации за ефективно микрокредитиране

[2] Закон за банките, приет 25.06.1997г., обнародван в ДВ, бр. 52/01.07.1997г.

[3] Закон за кооперациите, обнародван, ДВ, бр.113 от 28.12.1999 г., актуализирано издание 25.03.2009, изд. „Сиби“, 2009

[4] Сарийски, Гр., Световната криза и банковият сектор в България, сп. Икономика", 09.04.2010г.

[5] Тодев, Т., Иновационни практики на кредитните кооперации в сферата на микрофинансирането, <http://www.fiicr.eu/bg/sabitia-dub/6-inovacii-statia-todev.html>

[6] <http://www.popkasa-rs.com/>

За контакт:

Докторант Милена Тодорова, катедра „Мениджмънт и бизнес развитие“, Русенски университет „Ангел Кънчев“, e-mail: mtodorova@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран.